

PER BAUHN

Leva fritt & leva väl

*En studie i moral,
mening &
mänskliga rättigheter*

fri tanke

INNEHÅLL

Förord · vii

I. Frihet · 15

II. Välbefinnande · 58

III. Frihet, välbefinnande & mänskliga rättigheter · 102

IV. Positiva skyldigheter · 158

v. Det goda livet · 213

Efterord · 256

Noter · 259

Register · 279

Mening för agenter

För en agent som accepterar att frihet och välbefinnande utgör nödvändigt goda ting för alla agenter erbjuds många möjligheter till ett meningsfullt liv. För en sådan agent handlar *rättvisa* om att alla agenter ska tillerkännas effektiva rättigheter till frihet och välbefinnande. Följaktligen kan en agent också finna mening i att bidra till att människor som i nuläget saknar den frihet och det välbefinnande som de har rätt till erbjuds möjligheter att förbättra sina förutsättningar för framgångsrikt handlande. Sådana meningsbärande bidrag till rättvisa kan göras lokalt, inom den egna politiska gemenskapen, eller globalt, i samband med gränsöverskridande hjälpsatser.

De kan riktas mot enskilda individer eller mot hela samhällen. De kan utgöra en del av agentens normala förvärvsarbete eller bestå av oavlönade frivilliginsatser. De kan handla om att bidra till att höja den allmänna medvetenheten om mänskliga rättigheter eller om att medverka i utvecklandet av rättighets-skyddande institutioner och lagar. De kan också handla om att delta i mer konkreta insatser till förmån för behövande individer eller samhällen, som till exempel i samband med humanitära interventioner eller medicinsk katastrofhjälp.

Här kan vi notera att rättvisa som *mening* går längre än rättvisa som *plikt*. Rättvisa som plikt är identisk med den agentprincip om mänskliga rättigheter som vi har använt oss av i denna framställning. När vi talar om vad rättvisan *kräver* av oss, så handlar det om att vi, i vårt handlande, ska respektera såväl våra egna som våra recipienters rättigheter till frihet och välbefinnande. Rättvisa som mening går däremot längre. När vi *identifierar* oss med rättvisa, så söker vi främja andras

rättigheter till frihet och välbefinnande även i fall där de inte från början är våra recipienter och där vi alltså inte har någon strikt skyldighet att göra det. Vi gör det till en angelägenhet och ett mål för oss själva att bidra till kunskap om rättvisa, propagerandet av rättvisa, existensen av rättvisa förutsättningar, rättvisa institutioner och till att främja människors innehav av frihet och välbefinnande, globalt eller lokalt.

Att rädda ett barn som håller på att drunkna framför mina ögon och som jag kan dra upp ur vattnet utan att riskera någon skada för egen del är en plikt; att se till att barn i andra länder får gå i skolan är inte min plikt, men det kan mycket väl vara meningsskapande för mig, som ett sätt att bidra till global rättvisa. På liknande sätt har vi en plikt mot den politiska gemenskap vi ingår i att inte ligga den till last och att försörja oss själva med produktivt arbete, men vi har inte en plikt att försörja oss genom att arbeta inom ett bestämt yrke, som till exempel lärare eller läkare. Däremot kan vi mycket väl finna mening i att välja att arbeta som lärare eller läkare om vi ser sådana yrkesval som ett sätt att bidra till andra människors rättigheter till frihet och välbefinnande.

En agent som finner mening i att bidra till rättvisa kan fullgöra sitt bidrag i såväl små som stora sammanhang, från att som medlem i en bostadsrättsförening medverka till att föreningens fastighet blir anpassad för rörelsehindrade, till att som politiker verka för nationell lagstiftning om välfärdsrättigheter, eller att som volontär medverka till att människor i krigsdrabbade eller katastrofdrabbade länder ges åtminstone kapacitetsgrundande välbefinnande i form av sjukvård, medicin och mat. Agenten som finner mening i rättvisa låter sig inte nöja med att bara göra vad plikten kräver, utan gör det till sin

angelägenhet att göra något åt förekomsten av orättvisa, även om orättvisan i fråga rent formellt inte har något med henne eller hennes arbete att göra.

Vi kan här tänka på exempel som Roger Casement, den brittiske diplomaten som avslöjade de övergrepp som begicks i Kongo av den belgiske kungen Leopold II:s underhuggare, när dessa för kungens räkning genom mord, stympningar och misshandel tvingade kongoleserna att skörda naturgummi. Casement hade tidigare arbetat för den brittiska kolonialförvaltningen i Västafrika och där uppmärksammat rättsövergrepp i den angränsande tyska kolonin Kamerun. Han hade 1894 öppet och i skrift protesterat mot en planerad hängning av 27 afrikanska soldater i den tyska kolonialstyrkan, anklagade för att ha gjort uppror efter att deras hustrur hade blivit piskade. Även om soldaterna stod under tyskt och inte brittiskt befäl, skrev Casement, så »har vi alla här på jorden ett uppdrag och en rätt att försvara de svaga mot de starka och att protestera mot brutalitet i varje skepnad och form«.²⁶¹

I vissa extrema situationer kan agenter vara beredda att gå långt bortom vad rättvisan skulle ha kunnat kräva av dem som plikt och riskera sina liv i en meningsskapande kamp för mänskliga och medborgerliga rättigheter. Ett exempel här är Malala Yousafzai, den pakistanska 15-åringen som stod upp för flickors rätt att gå i skolan och därför utsattes för ett mordförsök av talibanerna 2012. Malala avskräcktes inte av denna händelse, utan stärktes snarare i sin övertygelse om det meningsfulla i hennes insats: »Jag vill inte bli ihågkommen som »flickan som blev skjuten av talibanerna« utan som »flickan som stred för utbildning«. Detta är den sak som jag vill ägna mitt liv åt.«²⁶²